

skilabætri nýtslunni av fiskastovnunum, sum skipanin við tíðini eggjar til. Vanliga verða tveir hættrir nevndir. Tann eini er, at kvoturnar verða seldar á einum uppboði, og hin er, at tær verða latnar ókeypis, t.d. eftir hvussu nógv hver maður/skip hevur fiskað hóskaði tíð frammanundan. Verða kvoturnar seldar hægstbjóðandi á uppboði, svarar prisurin til ta avlop, sum vinnan væntar, at fiskiskaparin fer at geva; sostatt fær landið allan ágóðan í sín lut. Verða kvoturnar har aftur imóti latnar vinnuni ókeypis, fær vinnan sjálv allan ágóðan.

Undir eini slikari skipan skuldi to kunnað borið til at gjørt eitt býti av ágóðanum millum landið og vinnuna, um eitt fast avgjald varð latið av hverjari kvotu. Hetta hevði ávirkað lögutburðin hjá vinnuni, og hvat hon tá er sinnað at gjalda fyri kvoturnar men ikki ávirkað raksturinn av skipunum. Hetta er ein av fyrimunum, sum stórir dentur verður lagdur á, tá ein heildarmeting verður gjord av skipanini.

Hver, ið hevur rættindini at fiska, ávirkar ta endaligu úrtøkuna, vit fáa burtur úr fiskastovnunum; tað eru teir dugnaligastu, sum kunnu fáa góð úrslit, men tá kvoturnar av fyrstan tíð verða latnar, er tað ikki givið, at tað eru teir, sum fáa rættindini. Men sum tíðin gongur, og kvoturnar fritt kunnu seljast, verða tað hesir, sum best eru førir fyri at bjóða mest fyri kvoturnar. Tann fríja sölun av rættindunum førir sostatt við sær, at tað verða teir dugnaligastu, teir sum fáa tæy bestu búskaparligu úrslitini, sum koma at hava rættindini at fiska.

Atfinningar og fortreytir

Ein av atfinningunum móti skipakvotum, sum kunnu seljast, er, at tann fríja sölun kann føra til eina miðsavning av vinnuni, soleiðis at tað verða nokur fá stór reiðaravirki, sum koma at hava meginpartin av kvotunum. Tað er to ikki givið, at ein miðsavning er til ógagns búskaparliga, hóast ein slik gongd av øðrum samfelagsligum orsökum møguliga kann tykja stórt minni góð. Ein háttur at mótvirka eini miðsavning hevði verið at sett eitt hámark fyri, hvussu stóra kvotu tilsamans ein einstakur fiskimaður/reiðaravirki/skip kundi havt, ella hvussu stórir partur av kvotunum kundi verið í hverjari súlu.

Her kann vera vert at skoyta upp í, at hóast ong-

ar forðingar hava verið settar fyri sölun av skipum og bátum, er ikki nokur miðsavning av týðningi farin fram. Ein munandi partur av fiskiflotanum er spjaddur um alt landið og er á fleiri hondum, um enn tað eru nokur stór reiðaravirki upp imillum.

Ein skipan við skipakvotum er treytað av eini nágreiniligari skráseting av veiðuni hjá hvørjum skipi, og at tað støðugt kann verða havt eftirlit við, hvat hvørt einstakt skip hevur fiskað. Hetta kann elva til, at skeivt verður givið upp. Men tað er ivasamt, um hetta hevði verið ein trupulleiki í Føroyum, ti vit hava eina væl útbygda skrásetingarskipan og lutfallsliga fáar fiskakeyparar. Tað skuldi to kunnað latið seg gjørt at forðað hesum, um ein partur av tí samlaðu kvotuni varð latin/seld fiskimonnum, eftir hvussu nógv teir hava fiskað árið fyri.

Ein sjálvsegd fortreytir fyri at kunna fiska stovnar samfelagsbúskaparliga skilagott er, at allar ilögurnar í skip og raksturinn av flotanum er grundaður á eitt veruligt búskaparligt grundarlag. Hetta vil m.a. siga, at studningar ikki skulu vera avgerandi fyri, um ein iløga verður mett skilagóð ella ikki, og á tann hátt at raksturinn av skipunum ikki er ávirkaður av studningsveitingum.

Hetta forðar to ikki fyri, at tað almenna, tá á stendur hjá vinnuni at fáa endarnar at røkka saman, figgarliga komið í av serligum ikki varandi umstøðum, kann koma uppi við eini hjálpandi hond. To má ansast eftir, at ikki verður tikið til slik tiltøk, sum seinni kunnu verða torført at leggja av aftur um enn ikki ógjøriligt, og sum tí meira ella minni koma at ávirka avgerðar grundarlagið hjá vinnuni á skeivan bogv. Her er to vert at leggja afturat, at fyri tann partin av flotanum, sum fiskar ikki enn so væl kendar fiskastovnar, og har menning er neyðug, er sjálvsagt onnur viðurskipti galdandi.

Samandrættur og niðurstøða

Í hesi greinini hevur dentur verið lagdur á at lýsa ymisk reguleringsiltøk og tær fortv-ytir hesi skiparviri eini skilagóðari nýtslu av fiskastovnunum. Viðgerðin hevur vist, at tað er ymiskt, hvor dugur er í tiltøkunum. Í hesum partinum verða ein samandrættur og ein niðurstøða gjord av, hvussu tiltøkini eru mett at kunna skapa fortreytir fyri, at tað samfelagsbúskaparliga fæst sum frægast burtur úr

fiskastovnunum.

Fyrst í greinini vórðu tæy sonevndu livfrøðiligu tiltøkini viðgjord; umrødd vórðu friðað øki, fiskibann og heildarkvotur. Við hesum tiltøkunum verður miðað imóti at verja fiskastovnar undan ovveiðu og skapa fortreytir fyri, at mest møguligt í vøkt fæst burtur úr stovnunum.

Saman um tikið kann verða sagt, at tæy livfrøðiligu tiltøkini einsamøll ikki bota um ta búskaparliga støðuna hjá fiskivinnuni. Sjálvt um tæy møguliga kunnu forða fyri, at fiskastovnar verða ovfiskaðir, forða tæy ikki fyri, at nøgðin av framleiðslufaktorum (kapitali og arbeiðsmegi) framhaldandi verður ov stór. Tað, sum eyðkennir hesi tiltøkini er, at meira orka enn aður skal

tiknar av umsitingini og ikki av vinnuni sjálvari. Tá hetta í flestu forum valla letur seg gera, verður úrslitið, at tað framvegis ræður um at fiska sum mest. Tann grundleggjandi trupulleikin við friari atgongd at fiski (felagsrættindini og ovuriløgur) verður sostatt ikki loystur á henda hátt. Atgongdin verður bert í staðin avmarkað til teir, sum fáa veiðuloyvini, men við at snúgvja sær uttan um avmarkingarnar koma hesir at kappast um at fiska mest møguligt. Vist verður to á, at ein skipan við fiskiloyvum uttan iva er frægari enn bert livfrøðiligt tiltøk.

Avgjaldsskipanir kunnu teoretiskt tykja hósكيلigir at stýra fiskivinnuni móti skilabætri

liga tann støðuga tráin eftir at økja um veiðurorkuna (og sostatt sum oftast eisini at økja um útreiðslurnar), verður best loystur við skipakvotum, sum kunnu seljast. Ein slik skipan ber í sær, at í staðin fyri at kappast um at fiska mest møguligt, verður kappast um at fáa (keypa) sum mest av kvotunum. Hetta førir við sær, at tað verða teir, sum fáa mest burtur úr, teir dugnaligastu, ið koma at hava kvoturnar. Hetta skuldi borga fyri, at tað fæst sum frægast samfelagsbúskaparliga burtur úr fiskastovnunum.

Tað, sum hevur eyðkent tær flestu regulerings-skipanir higartil, er at tær ofta hava verið fløktar og samantvinnaðar og hava meir ella minni miðað

Niðurstøðan er, at skilabæsti máttin er at hava smáar skipakvotur, sum fritt kunnu seljast. Ein slik skipan tekur ikki hugin frá fiskimonnum at fiska ella teirra sjálvsálit, sum so mangar aðrar skipanir kunnu gera. Tvørtur imóti stimbrar og eggjar hon á ein slikan hátt, at tað fæst frægasta privatbúskaparliga og frægasta samfelagsbúskaparliga úrslitið burtur úr fiskastovnunum og framleiðsluamboðunum (kapitali og arbeiðsmegi). Sloppið verður undan einum skriviborðsvaldi, sum meir ella minni ger av (t.v.s. áleggur vinnuni), hvor ið sleppur at fiska, hvussu fiskast skal, og nær og hvat ið er loyvt at fiska.

Sammett við verandi stýrshættir, sum flestir studningslógávan undantikin — byggja á livfrøðiligt tiltøk, inniber ein skipan við skipakvotum, ið kunnu seljast, stórar broytingar og kann tykja nakað veruleikafjar. Búskaparfrøðingar eru to flestir á einum máli um, at hetta er tann skilabæsta loysnin. To kunnu tað vera viðurskipti í samfelagnum, sum gera tað torført at seta hana í verk eftir stuttari tíð, og at tað tí verður tikið til onnur tiltøk, sum hildin verða at hóska betur. Men havast má í huga, at tað, okkum tørvur, eru tiltøk, sum tryggja skilagóða búskaparliga nýtslu av fiskastovnunum, umframt at tryggja flotanum eitt gott og trygt búskaparligt støði. Ikki fyrr enn hetta er veruleiki, kann tað sigast, at vit duga at húsast við tí tilfeingi, vit hava á sjógv og landi.

Men skal hetta gerast veruleiki, er sjálvsagt neyðugt við góðum samstarvi millum vinnuna, umsitingina og teir politisku myndugleikarnar. Neyðugt er, at allir partar eru hugaðir fyri nýskipanum, hava hugflog at finna fram til væl virkandi loysnir, og ikki minst hava vilja og dirvi at seta tær í verk.

Endi

Endamálið við hesi greinini hevur verið at gjøgnumganga ymiskar háttir at stýra okkara nýtslu av fiskastovnunum. Miðað hevur verið imóti at visa á, hvussu tæy ymisku tiltøkini ávirka tað samfelagsbúskaparliga úrslitið, sum fiskastovnar kunnu geva.

búkast fyri at fiska somu nøgðirnar, t.v.s. at kostnaðurin pr. nøgd verður størri. Tað, okkum tørvur, eru tiltøk, sum hava øvugta ávirkan. To er ikki at ivast í, at onkur av teimum livfrøðiligu tiltøkunum koma upp á tal sum eitt gott og neyðugt iskoyti, t.d. meskaviddir, fríðing av smáfiskaleiðum o.l.

Hin bólkurin av tiltøkum, sum hevur verið viðgjordur, verður nevndur búskaparligt tiltøk. Hesi verða sett í verk til tess at náa einum búskaparligum máli. Hetta eru tæy tiltøkini, sum búskaparfrøðingar gjøgnum árin hava umtalað og mælt til. To er ikki givið, at øll hóska so væl. Tiltøkini í hesum bólkunum eru fiskiloyvi, avgjald á veiðuna og skipakvotur.

Skipanir við fiskiloyvum hava verið nógv nýttar, men saman um tikið verður ikki mett, at hetta er tann rætta loysnin. Skipanir krevur munandi eftirlit og at nógvur avgerðir um flotasamansetingina, og hvor teknologi er best hóskaði, verða

búskaparligari nýtslu av fiskastovnunum, men tá til stykkis kemur, letur ein slik skipan seg valla gera einsamøll. Skipanin er grundað á, at allar ágóðin verður latin í avgjaldi, og hetta kemur uttan iva at elva til mótsøðu frá vinnuni.

Flestu búskaparfrøðingar meta í dag, at skipakvotur, sum kunnu seljast, best skapa fortreytir fyri eini búskaparligari skilagóðari nýtslu av fiskastovnunum. Ein av fyrimunum við hesum háttinum er, at fortreytirnar verða skaptar uttan at tvinga vinnuna til ávísar flotasamanseting og teknologi; hetta verður latið til vinnuna sjálva at gera av. Fiskimenn og reiðarar vita, hvussu nógv teimum er loyvt at fiska, og kunnu tí leggja ilögurnar og raksturinn soleiðis til rættis, at teir fáa sum mest búskaparliga burtur úr. Tað hepnar við skipanini er, at hetta samstundis eisini gevur best samfelagsbúskaparligt úrslit.

Tann grundleggjandi trupulleikin við eini ikki stýrdari fiskivinnu, nevni-